

SZILÁGYI GÁBOR

A szellemi alkotások vagyoni értékelésének egyes kérdései

A jog és a közgazdaságtan metszéspontján

**Some Questions of the Property Valuation of Intellectual Creations.
At the Intersection of Law and Economics**

Abstract: This study examines the theoretical and practical questions of the property valuation of intellectual creations at the intersection of law and economics. Its starting point is the empirical observation that the value of the modern enterprise is predominantly embodied in intangible assets, the measurement of which is only partially possible with the classical accounting and legal conceptual apparatus. The author's central thesis is that the property value of an intellectual creation is never identical with the content of the legal protection attached to it. Valuation is always a joint function of the legal framework, the purpose of the valuation and the market context. The paper distinguishes between the legal concept of the intellectual creation and the accounting concept of the intangible asset, presents the four value concepts and three classical valuation approaches of the International Valuation Standards (IVS 2025), and then analyses four points of tension where legal protection and economic value diverge: the scope of protection, the measure of damages for infringement, the valuation of know-how and trade secrets, and the relationship between the trademark and brand value. The study also addresses the intersection of the three normative systems of the domestic regulatory context, the question of valuer liability, and the valuation challenges posed by artificial intelligence and data assets as new types of property.

Keywords: intellectual creations, intangible assets, property valuation, International Valuation Standards (IVS 2025), infringement damages, trademark and brand value

Összefoglaló: A tanulmány a szellemi alkotások vagyoni értékelésének elméleti és gyakorlati kérdéseit vizsgálja a jog és a közgazdaságtan határterületén. Kiindulópontja az az empirikus megfigyelés, hogy a modern vállalat értékét túlnyomó részben immateriális javak hordozzák, amelyek mérése a klasszikus számviteli és jogi fogalomkészlettel csak töredékesen lehetséges. A szerző központi tézise szerint a szellemi alkotás vagyoni értéke soha nem azonos a hozzá kapcsolódó jogi oltalom tartalmával: az értékelés mindig a jogi keret, az értékelési cél és a piaci kontextus együttes függvénye. A dolgozat elvlasztja a szellemi alkotás jogi és az immateriális jószág számviteli fogalmát, bemutatja a Nemzetközi Értékelési Szabványok (IVS 2025) négy értékfogalmát és három klasszikus értékelési megközelítését, majd négy olyan feszültségpontot elemez, ahol a jogi oltalom és a gazdasági érték elválik egymástól: az oltalom terjedelmét, a bitorlási kártérítés mértékét, a know-how és üzleti titok értékelését, valamint a védjegy és a márkaérték viszonyát. A tanulmány a hazai szabályozási kontextus három normarendszerének metszéspontját, az értékelői felelősség kérdését, valamint a mesterséges intelligencia és az adatvagyon mint új vagyontípusok értékelési kihívásait is tárgyalja.

Kulcsszavak: szellemi alkotások, immateriális javak, vagyoni értékelés, Nemzetközi Értékelési Szabványok (IVS 2025), bitorlási kártérítés, védjegy- és márkaérték

1. Bevezetés és problémafelvetés

A jelen tanulmány egy olyan kérdéskörbe kíván bevezetést nyújtani, amely a jog és a közgazdaságtan határterületén húzódik, és amely az utóbbi évtizedben gazdasági valóságunk talán legfontosabb mérési kihívásává nőtte ki magát a szellemi alkotások vagyoni értékelésének kérdéskörében. A téma aktualitását egyetlen, ám sokatmondó adat is érzékelteti. Az S&P 500 indexbe tartozó amerikai vállalatok piaci értékének 1975-ben még csupán mintegy 17 százalékát tették ki az immateriális javak; ez az arány 2020-ra megközelítette a 90 százalékot.¹ Más megfogalmazásban ez úgy hangzik, hogy a modern vállalat értéke túlnyomó részben olyasvalamiben testesül meg, amit nem lehet megfogni, nem lehet leltárba venni, és amit a klasszikus számviteli rendszerünk csak töredékesen tud kimutatni. Ez az eltolódás nem pusztán számviteli kuriózum, hanem a tudásalapú gazdaság szerkezeti sajátossága, amely a jogtudományt is új kérdések elé állítja.

A kérdés, amelyre e dolgozat több szempontból is keresi a választ, így hangzik. Hogyan mérhető pénzben az, aminek a lényege éppen az immaterialitás? És ehhez kapcsolódóan meg kell határoznunk, ki mérje, milyen célból, és milyen módszerrel? E kérdések megválaszolása nem csupán elméleti érdekesség. A szellemi vagyon értékének meghatározása konkrét jogi helyzetekben válik elkerülhetetlenné adásvételnél, apportálásnál, hitelfedezet alapításánál, bitorlási perben, transzferár-megállapításnál vagy éppen felszámolási eljárásban.²

A tanulmány központi tézise egyetlen mondatban összefoglalható. A szellemi alkotás vagyoni értéke soha nem azonos a hozzá kapcsolódó jogi oltalom tartalmával. Az értékelés mindig három tényező – a jogi keret, az értékelési cél és a piaci kontextus – együttes függvénye. Ha e tényezők bármelyikét figyelmen kívül hagyjuk, az eredmény szakmailag védhetetlen lesz. E tézis kibontása érdekében a dolgozat először a fogalmi keretet tisztázza, majd bemutatja a Nemzetközi Értékelési Szabványok rendszerét és annak 2025. évi megújulását, ezt követően négy olyan feszültségpontot elemez, ahol a jogi oltalom és a gazdasági érték elválik egymástól, végül a hazai szabályozási kontextusra és a jövő kihívásaira tér ki.

A téma vizsgálata szükségképpen interdiszciplináris. A magyar szakirodalomban régóta jelen van az a felismerés, hogy a szellemi vagyon értékeléséhez a gazdasági

1 Az adatot az Ocean Tomo immateriális eszköz-piaciérték tanulmánya közli: Ocean Tomo, 2020. Az S&P 500 vállalatok piaci értékén belül az immateriális javak aránya 1975-ben mintegy 17%, 2020-ban közel 90% volt. A tendenciát a hazai szakirodalom is regisztrálja, ld. Czoboly, 2009, 233.

2 A szellemi vagyon-értékelés gyakorlati jogcímeiről átfogóan ld. Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala, 2013, 9–14.

életben olyan gyakorlatorientált módszerekre van szükség, amelyek tudományos alapon nyugszanak, és a saját, illetve idegen tulajdonban lévő szellemi tulajdon értékelésére egyaránt alkalmasak.³ A jelen dolgozat ehhez a hagyományhoz kíván kapcsolódni, ám hangsúlyozottan a jogász szemszögéből. Nem értékelési képletek levezetésére törekszik, hanem azoknak a jogi-fogalmi kereteknek a feltárására, amelyek között az értékelés egyáltalán értelmezhető.

2. Fogalmi keretek, azaz mit is értékelünk valójában?

2.1. A jogi és a közgazdasági fogalom elválasztása

Mielőtt értékelésről beszélnénk, tisztáznunk kell, hogy mit értékelünk. Az első csapdát rögtön a fogalmi szóhasználatban kell elkerülnünk. A magyar jog a Polgári Törvénykönyv, valamint az iparjogvédelmi és a szerzői jogi törvények alapján *szellemi alkotásokról* beszél – ez egy jogi kategória, amely a szabadalomtól a szerzői művön át a védjegyig terjed.⁴ A számvitel és a közgazdaságtan ezzel szemben *immateriális javakról* beszél – ez egy mérlegtechnikai kategória, amely a jogi fogalomnál egyszerre tágabb és szűkebb.

Tágabb, mert idetartozik például a goodwill (üzleti vagy cégérték), az ügyfélkapcsolatok vagy a betanított munkaerő – ezek jogi értelemben nem szellemi alkotások, hanem a vállalat működéséhez kötődő, jogilag nem nevesített értékhozók. És szűkebb, mert egy védjegy mint jogi konstrukció önmagában nem jelenik meg a mérlegben; csak akkor aktiválható, ha azt ellenérték fejében megszerezték, vagy valamilyen más, a számviteli szabályok által elismert módon a könyvekbe került. A magyar számviteli törvény az immateriális javakat lényegében negatív módon, a nem anyagi jelleg alapján határozza meg, ami a fogalmi pontosság hiányát eredményezi.⁵ A fogalmak e részleges átfedése, az értékelés első és legfontosabb buktatója az, hogy az értékelőnek mindig tisztáznia kell, hogy egy jogi értelemben vett szellemi alkotást vagy egy számviteli értelemben vett immateriális jószágot mér-e, mert a kettő köre nem esik egybe.

A szellemi alkotás jogi természetének megítélése maga is évszázados elméleti vita tárgya. A szakirodalom alapvetően háromféle elméletcsoportot különböztet meg. A vagyoni elméleteket (amelyek közé a tulajdonelmélet, az immateriális javak elmélete és a versenyjogi elmélet tartozik), a személyiségi elméletet, valamint a kettőt összehangoló kombinációs elméleteket.⁶ E vita az értékelés szempontjából sem közömbös, vagyis ha a szellemi alkotásban erős személyiségi elem rejlik, akkor annak forgalomképessége

3 Czoboly, 2009, 233.

4 A szellemi alkotások jogának hazai szabályozási kereteiről és rendszertani helyéről ld. Csécsy, 2020, 27–33.

5 A magyar számvitelben az immateriális javakat a számvitelről szóló 2000. évi C. törvény 25. §-a sorolja fel; a meghatározás negatív, nem anyagi jellegen alapuló természetéről és az ebből fakadó fogalmi nehézségekről ld. Czoboly, 2009, 234.

6 A szellemi alkotások jogi természetére vonatkozó elméletek rendszerezéséről ld. Csécsy, 2020, 28–29.

– és így piaci értékelhetősége – korlátozott. A magyar jogtudomány túlnyomó álláspontja szerint a szellemi tulajdonnal összefüggő kérdések – egyedi eseteket leszámítva – vagyoni jogi jogviszonyok, amelyek mögöttes szabályozását a Ptk. adja.⁷

2.2. A „vagyoni érték” többretegűsége

A második csapda magában az érték fogalmában rejlik. A laikus szemlélő úgy gondolja, hogy egy dolognak egyetlen, objektív értéke van. A valóság ennél jóval bonyolultabb. A Nemzetközi Értékelési Szabványok – a 2025 januárjától hatályos új változat, az IVS 2025 – legalább négy különálló értékfogalmat különböztet meg, amelyek ugyanazon eszközre eltérő eredményt adnak.⁸

A piaci érték az az összeg, amennyiért a vagyontárgy egy nyílt piacon, hozzáértő és független felek között, kényszerből mentesen gazdát cserélne. A beruházási érték ezzel szemben egy konkrét tulajdonos vagy befektető számára képviselt érték – ez lehet sokkal magasabb is a piaci értéknél, ha az adott szereplő olyan szinergiát képes realizálni, amelyet más nem. A méltányos érték – a korábbi szóhasználatban gyakran „valós érték” – két azonosított fél közötti, igazságosnak tekinthető érték; tipikusan kisebbségi részvényesek kivásárlásánál vagy közös vállalkozás megszűnésekor releváns. Végül a használati érték az a hozam, amelyet a jelenlegi tulajdonos képes az eszközből kitermelni a jelenlegi használati módja mellett, függetlenül attól, hogy a piacon mit érne.

Ennek a felsorolásnak egyetlen, de döntő tanulsága van. Ugyanaz a szabadalom, ugyanazon a napon, négy különböző értéket képviselhet attól függően, hogy mit kérdezünk. Az érték tehát nem az eszköz fizikai vagy jogi tulajdonsága, hanem reláció, mindig egy konkrét kérdésre adott válasz. A magyar szakirodalom is hangsúlyozza, hogy a helyes módszer megválasztása nagyban függ attól, hogy pontosan milyen szellemivagyon-elemet és milyen célra kívánunk értékelni, valamint hogy ehhez milyen adatok állnak rendelkezésünkre.⁹

2.3. Az értékelési cél meghatározó szerepe

Innen jutunk el a harmadik és talán legfontosabb fogalmi megállapításhoz. Az értékelés célja önmagában meghatározza a módszert és az eredményt. Hadd illusztráljuk ezt egy egyszerű, de tanulságos példával. Tételezzük fel, hogy van egy szabadalomunk. Adásvétel esetén a piaci értékét fogjuk keresni. Ha apportként visszük be egy gazdasági társaságba, akkor a méltányos érték a kérdés. Ha transzferárszempontról egy kapcsolt vállalkozásnak adjuk át, akkor az OECD-irányelvek szerinti szokásos piaci ár az irányadó.¹⁰ Ha bitorlás miatt perelünk, akkor a kártérítés alapja a releváns – ami megint más logikát követ. Ha pedig hitelfedezetként kínáljuk fel, akkor a likvidációs érték kerül előtérbe.

7 Csécsy, 2020, 29.

8 A Nemzetközi Értékelési Szabványok 2025. január 31-én hatályba lépett változatáról és az értékfogalmak (bases of value) rendszeréről nemzetközi összehasonlító elemzést ad Georgiou, 2024, 1–20.

9 Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala, 2013, 17–20.

10 A kapcsolt vállalkozások közötti ügyletekben alkalmazandó szokásos piaci ár elvéről ld. OECD, 2017.

Ugyanaz a szabadalom – öt jogcím, öt módszertan, öt számszerű eredmény. És mindegyik lehet egyaránt helyes, ha az értékelő tudta, mit miért csinál. Ez a felismerés a jelen tanulmány gyakorlati magját adja. Az értékelési cél nem az értékelés egy adminisztratív előzménye, hanem annak meghatározó, eredményformáló eleme. Az a szakértői vélemény, amely nem rögzíti egyértelműen az értékelés célját és a hozzá kapcsolódó értékfogalmat, már a kiindulópontján védhetetlen.

3. Értékelési megközelítések és az IVS 2025 újításai

3.1. Az IVS 2025 strukturális átalakulása

Mielőtt a konkrét módszerekre térnénk, érdemes néhány szót szólni az IVS 2025 jelentőségéről. A Nemzetközi Értékelési Szabványügyi Tanács (IVSC) által kiadott szabványrendszer korábbi, 2020-as változata tizenöt fejezetből állt. A 2025-ös új szerkezet hét általános szabványra és külön vagyoneszközosztály-specifikus normákra bomlik. A szellemi alkotások és immateriális javak értékelése immár önálló normaszövegben, az IVS 210 alatt jelenik meg.¹¹

Hangsúlyozandó, hogy ez nem forradalmi módszertani változás. A három klaszikus megközelítés – a költségalapú, a piaci és a jövedelemalapú – továbbra is változatlan formában áll rendelkezésre. Ami megváltozott, az a dokumentációs fegyelem szigorítása, a feltevések átláthatóságának új követelménye, valamint néhány korábban implicit fogalom – mint például a kontribúciós eszközki költség – kifejezett megjelenése. A nemzetközi szakirodalom egyenesen úgy fogalmaz, hogy az IVS 210 az immateriális javak értékelésének közös fogalmi nyelvét teremti meg, amely a számviteli (IAS 38) és az auditálási (ISA 620) standardokkal részben átfedésben, részben azoktól eltérő logika szerint működik.¹²

3.2. A három klasszikus megközelítés

Az első a költségalapú megközelítés (*cost approach*). Ennek lényege egyszerű: mennyibe kerülne ma reprodukálni vagy helyettesíteni az adott szellemi alkotást? A magyar szakirodalom ennek két alapváltozatát különbözteti meg. A „történeti költség” módszerét, amely a létrehozásra ténylegesen fordított, inflációval korrigált ráfordítást veszi alapul, és a „pótlási költség” módszerét, amely az azonos funkciójú és hasznosságú alkotás aktuális áron mért előállítási költségét tekinti irányadónak.¹³ A költségalapú módszert tipikusan akkor alkalmazzuk, ha az alkotás még a fejlesztés korai szakaszában van, ha házon belül készült, és ha nincs még piaci visszaigazolása. Korlátja ugyanakkor súlyos,

11 Az IVS 210 (Intangible Assets) önálló normaszöveggé válásáról és az immateriális javak értékelésének standardizált fogalmi nyelvéről ld. Yücel, 2023, 1–6.

12 Georgiou, 2024, 3–6. A szerző az IAS 38, az IVS 210 és az ISA 620 fogalmi átfedéseit és eltéréseit hasonlóságelemzéssel mutatja be.

13 A költségalapú megközelítés két alapváltozatáról (történeti és pótlási költség) ld. Czoboly, 2009, 235–236.

a múltbeli ráfordítás nem feltétlenül tükrözi a jövőbeli hasznót. Egy ötszázmillió forintért kifejlesztett szabadalom is érhet nullát, ha senkinek nincs rá szüksége; és fordítva, egy csekély költséggel megalkotott megoldás óriási értéket képviselhet.

A második a piaci megközelítés (*market approach*). Itt a logika az volna, hogy összehasonlító ügyletek alapján határozzuk meg az értéket – tipikusan licencdíj-adatbázisok vagy tranzakciós multiplikátorok segítségével. A magyar szakirodalom is ismeri az összehasonlító piaci érték módszerét, amely más, már megtörtént ügyletek adataiból következtet a vizsgált alkotás értékére, valamint a licencdíjakból képzett iparági mutatók alkalmazását.¹⁴ A probléma az, hogy a szellemi alkotások jellegüknél fogva egyediek, két szabadalom soha nem teljesen összehasonlítható. Ezért a piaci megközelítés a gyakorlatban inkább kontrollszerepet játszik, mintsem önálló módszert. A piac szűkössége, az ügyletek ritkasága és a tranzakciós adatok bizalmas jellege miatt az összehasonlító alap gyakran hiányzik.¹⁵

A harmadik – és a gyakorlatban messze leggyakrabban alkalmazott – a jövedelemalapú megközelítés (*income approach*). Ennek lényege, hogy az alkotás által termelt jövőbeli pénzáramokat diszkontáljuk jelenértékre. A szakirodalom egyetért abban, hogy az immateriális javaknak akkor van valóságos értékük, ha a jövőben gazdasági hasznót hoznak, ezért a leginkább megalapozott eredményt rendszerint a jövedelemalapú értébecslés szolgáltatja.¹⁶ E megközelítésnek három fő változatát szokás megkülönböztetni.

A *Relief-from-Royalty* (jogdíj-megtakarítási) módszer azt méri, mekkora licencdíjat takarítunk meg azzal, hogy mi magunk vagyunk a jog tulajdonosai, és nem kell harmadik féltől engedélyt vásárolnunk. Tipikus alkalmazási területe a védjegyek és márkák, valamint az olyan technológiák értékelése, amelyekre létezik megfigyelhető licencpiac.¹⁷ A nemzetközi szakirodalomban e módszer a védjegy- és márkaértékelés egyik leginkább elfogadott eszköze, mert viszonylag jól illeszkedik a számviteli és értékelési standardokhoz.¹⁸

A *Multi-Period Excess Earnings Method* (MPEEM, több időszakos többletjövedelem-módszer) azt a többletjövedelmet vonja ki, amely kifejezetten az adott immateriális jószágnak tulajdonítható – levonva belőle a többi, úgynevezett kontribúciós eszköz hozzájárulását. Tipikus alkalmazási területe az ügyfélkapcsolatok és a vezető technológiák értékelése. A *With-and-Without* (van-nincs) módszer pedig egyszerűbb logikát követ, vagyis mennyit érne a vállalat az adott immateriális jószág nélkül, és mennyit vele? A kettő különbsége adja az értéket. Tipikus alkalmazási területe a versenytilalmi (*non-compete*) megállapodások és a kulcsfontosságú szabadalmak értékelése.

Megemlítendő, hogy a magyar szakirodalom a fenti hármas felosztáson túl két további módszercsoportot is számon tart, az opcióalapú (*options-based*) értékelést – ennek

14 Czoboly, 2009, 236.

15 A piaci megközelítés korlátairól és az összehasonlító ügyletek hiányáról ld. Kovács, 2022, 92–93.

16 A jövedelemalapú megközelítés elsődlegességéről ld. Wirtz, 2012, 40–48.

17 A jogdíj-megtakarítási (*relief-from-royalty*) módszer logikájáról és alkalmazási köréről ld. Rubio, Manuel és Pérez-Hernandez, 2016, 1–9.

18 A *relief-from-royalty* módszer számviteli és értékelési standardokhoz való illeszkedéséről ld. Rubio, Manuel és Pérez-Hernandez, 2016, 3–5.

legelterjedtebb formája a reálopciók módszer, amely különösen a szabadalmazott termékek jövőbeli értékének statisztikai becslésére alkalmas –, valamint az értékmutatók (*value indicators*) használatán alapuló, jellemzően kvalitatív megközelítést.¹⁹

3.3. Az IVS 2025 hangsúlyos újításai

Az, hogy mégis érdemes kiemelt figyelmet fordítani az új szabványra, három pontban foglalható össze.

Egyrészt az IVS 2025 a korábbinál sokkal explicitebben követeli meg a kontribúciós eszközöltségek (*contributory asset charges*) elismerését. Ez azt jelenti, hogy ha egy márka jövedelmét számoljuk, le kell vonni belőle azt a részt, amelyet a fizikai eszközök, a munkaerő vagy más immateriális javak tesznek hozzá ehhez a jövedelemhez. E levonás hiánya volt a korábbi gyakorlat egyik leggyakoribb hibája, mert a teljes vállalati jövedelmet hajlamosak voltak egyetlen immateriális jószágnak betudni, ezzel jelentősen felülértékelve azt.

Másrészt a diszkontráta felépítésére (*discount rate build-up*) vonatkozó követelmények szigorodtak. Nem elegendő pusztán annyit megállapítani, hogy „WACC plusz prémium”. Az új szabvány elvárja, hogy minden komponens – a kockázatmentes ráta megválasztásától a piaci kockázati prémiumon át a vagyoneszköz-specifikus felár – átláthatóan dokumentáljunk. E követelmény különös élességgel vetődik fel a szellemi alkotásoknál, ahol a kockázat jelentős részét éppen az eszköz egyedi, nehezen összehasonlítható jellege adja. A nemzetközi szakirodalom külön módszertani kísérleteket dokumentál a szellemi tulajdon-specifikus kockázati felár (*specific risk-adjustment rate*) meghatározására, többek között a technológiai érettségi szint (*technology readiness level*) alapján.²⁰

Harmadrészt pedig az ESG- és technológiai kockázatok kezelése immár nem opció, hanem kötelezettség. Egy szénhidrogén-szabadalom napjainkban már nem értékelhető anélkül, hogy az átállási kockázatot, a szabályozói nyomást és a piac várható szűkülését számszerűen ne építenénk be a modellbe. A digitális gazdaság térnyerése a valós értéken (*fair value*) alapuló számvitel is új kihívások elé állítja, mert a digitális eszközök piaca volatilis, gyakran illikvid, és hiányoznak a standardizált értékelési gyakorlatok.²¹

4. Vitatott kérdések, vagyis ahol a jog és az érték elválík

Az eddigiekben a fogalmi és módszertani kereteket vázoltuk fel. A következőkben azt vizsgáljuk, hogy ezek a keretek hol és miért roppannak meg a gyakorlatban. Négy

19 Az opcióalapú (reálopciók) és az értékmutatókon alapuló megközelítésekről ld. Czoboly, 2008, 237–238.

20 A technológiai érettségi szinthez (*technology readiness level*) igazított, szellemi tulajdon-specifikus kockázati felár meghatározásáról ld. Jalil, Sapri, Jamil, Fern és Hamidi, 2026.

21 A digitális gazdaság és a valós értéken alapuló számvitel feszültségeiről ld. Mehta, 2025.

olyan feszültségpontot emelünk ki, ahol a jogi oltalom tartalma és a gazdasági érték a leginkább elválíik egymástól.

4.1. A jogi oltalom terjedelme és a gazdasági érték

A laikus elképzelés szerint minél szélesebb egy szabadalmi igénypont, annál értékesebb a szabadalom. A valóság ennek gyakran épp az ellenkezője. Egy túl tág igénypont könnyen megsemmisíthető – mert ütközhet a technika állásával –, egy túl szűk pedig nem zárja le hatékonyan a piacot. Az igazán értékes szabadalmak nemritkán egészen szűk igénypont-szerkezetűek, ám pontosan ott zárják le a piacot, ahol a versenytárs nem tudja kikerülni őket. A jog terjedelme tehát nem közvetlenül, hanem közvetetten, a piaci pozíción keresztül határozza meg az értéket.

A magyar szakirodalom e felismerést úgy fogalmazza meg, hogy a szellemi vagyon értékének legfontosabb tényezőjét éppen másoknak a hasznosításból történő kizárása jelenti. A szellemi vagyon gazdasági értékét végső soron a jogi védelem biztosítja, mert az teszi lehetővé a kizárólagos pozíció fenntartását.²² A kizárólagosság azonban önmagában nem garantál értéket. A kizárólagosság csak akkor értéknövelő tényező, ha az adott jog valóban vonzó és hasznosítható a piaci szereplők számára; egy senki által nem keresett megoldáson fennálló kizárólagos jog gazdaságilag üres.²³ A jogi oltalom terjedelme és a gazdasági érték viszonya tehát nem lineáris, hanem a piaci kereslet közvetítésével érvényesül.

4.2. A bitorlási kártérítés mértéke

A magyar és az európai szabályozás a szellemi alkotások bitorlása esetén több, egymással versengő kárszámítási logikát ismer el. A jogosult választhat a tényleges kárának (és elmaradt hasznának) megtérítése, a bitorló által elért gazdagodás visszatérítése, valamint a megfelelő – jellemzően a megspórolt licencdíj alapján számított – díjazás között. E megoldások hátterében a szellemi tulajdon-jogok érvényesítéséről szóló 2004/48/EK irányelv áll, amely a tagállami jogokat harmonizálta.²⁴

A három logika mindegyike más-más értékelési módszertant igényel. A tényleges kár megállapítása kontrafaktuális elemzést kíván. Vagyis mi lett volna a jogosult vagyoni helyzete, ha a bitorlás nem következik be? A megspórolt licencdíj a Relief-from-Royalty logikáját követi, és egy fiktív, észszerű licencdíjat konstruál. A gazdagodás (nyereség) elvonása pedig lényegében *ex post* számvitelt jelent, amelyben a bitorló által ténylegesen realizált, a jogsértésnek betudható nyereséget kell elkülöníteni. A nemzetközi szakirodalom kiemeli, hogy az arányosság elve – amelyet az európai jog és a tagállami bírói gyakorlat is alkalmaz – a kártérítés mértékének meghatározásában is

22 A kizárólagosság mint értékképző tényező szerepéről ld. Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala, 2013, 11–12.

23 Kovács, 2022, 93–94. A szerző hangsúlyozza, hogy a kizárólagosság csak akkor értéknövelő, ha az adott jog ténylegesen forgalomképes és piaci kereslet övezi.

24 Az Európai Parlament és a Tanács 2004/48/EK irányelve (2004. április 29.) a szellemi tulajdonjogok érvényesítéséről, HL L 157., 2004. 04. 30., 45–86. A magyar jogba történő átültetéséről és a kárszámítási módok rendszeréről ld. Csécsy, 2009, 31–32.

irányadó, és a túlkompensáció elkerülését szolgálja.²⁵ A gyakorlatban a három számítási mód eredménye között nagyságrendi, akár tíz- vagy hússzoros eltérés is mutatkozhat ugyanazon tényállás mellett – ami jól mutatja, hogy a „kár” fogalma a szellemi alkotásoknál mennyire módszerfüggő.

4.3. A know-how és az üzleti titok

A know-how és az üzleti titok különösen érzékeny eset. Itt ugyanis az érték fenntartása éppen a titokban tartáson múlik – ám a titok időtartama szükségképpen bizonytalan. A védett ismeret bármely pillanatban felfedhető, jogszerűen visszafejthető (*reverse engineering* útján), vagy jogellenesen kiszivárogtatható. Az üzleti titok gazdasági értékének éppen az a fogalmi eleme, hogy az információ – titkossága folytán – tényleges vagy potenciális kereskedelmi értékkel bír.²⁶ Ezt a bizonytalanságot az értékelőnek a diszkontrátán keresztül kell beépítenie a modellbe, ami azonban szubjektív elemet visz az értékelésbe, és ellenoldalról mindig támadható.

Az üzleti titok és a know-how értékelési nehézségei a fúziós és felvásárlási (M&A) ügyletekben, valamint a transzferárazásban élesednek ki igazán. A nemzetközi szakirodalom külön értékelési modelleket dolgozott ki a kereskedelmi titkok M&A-kontextusban történő megítélésére, többdimenziós szempontrendszert javasolva, amely a titoktartás integritását, a gazdasági hozzájárulást, a stratégiai élettartamot és a jogi érvényesíthetőséget együttesen veszi figyelembe.²⁷ Az európai adatgazdaságban végzett empirikus kutatások szerint az üzleti titokra vonatkozó jog egyre inkább a strukturált adatvagyon védelmének is fontos eszközévé válik, ami az értékelési kérdéseket tovább bonyolítja.²⁸ A magyar jogi szabályozás szempontjából lényeges, hogy a know-how védelme – a régi Polgári Törvénykönyv hagyományát követve – a szellemi alkotások jogának szerves részét képezi, jöllehet a tételes joganyag jelentős része a kapcsolódó külön törvényekben található.²⁹

4.4. A védjegy és a márkaérték

Végül a védjegy esete érdemel kiemelt figyelmet. A védjegy mint jogi konstrukció egy lajstromozott megjelölés, amely meghatározott árukra és szolgáltatásokra védi az áru kereskedelmi eredetét, és amelynek legfontosabb funkciója a megkülönböztetés, valamint a fogyasztók tájékozódásának előmozdítása.³⁰ Ezzel szemben a márka

25 Az arányosság elvének a bitorlási kártérítésben betöltött szerepéről – az Egységes Szabadalmi Bíróság (UPC) gyakorlata tükrében – ld. Hofmann és Raue, 2024.

26 Az üzleti titok fogalmi elemeiről – a tényleges vagy potenciális kereskedelmi értékről – ld. az üzleti titok védelméről szóló 2018. évi LIV. törvény 1. §-át. A know-how értékelési sajátosságairól ld. Pallavi és Manas, 2025.

27 Pallavi és Manas, 2025. A szerzők többdimenziós modellt javasolnak, amely a titoktartás integritását, a gazdasági hozzájárulást, a stratégiai élettartamot és a jogi érvényesíthetőséget együttesen méri.

28 Az üzleti titokra vonatkozó jog adatvagyon-védelmi szerepéről az európai adatgazdaságban ld. Radauer, Bader, Searle, és Aplin, 2023, 1303–1337.

29 A know-how védelmének a szellemi alkotások joga rendszerében elfoglalt helyéről ld. Csécsy, 2009, 30.

30 A védjegy funkcióiról – különös tekintettel a megkülönböztető és a fogyasztói tájékozódást segítő funkcióra – a fogyasztóvédelmi összefüggésekben ld. Szilágyi, 2021, 158–160.

egy marketingkategória, amely magában foglalja ugyan a védjegyet, de annál sokkal többet is jelent: az arculatot (image), az asszociációkat, a fogyasztói lojalitást és a kommunikációs vagyont.

A jogi értelemben vett védjegy és a pénzügyi értelemben vett márka tehát ritkán esik egybe. A nemzetközileg legértékesebb márkák becsült értéke több tízmilliárd dollárra rúg. Ennek azonban csak töredéke kötődik közvetlenül a védjegylajstromba foglalt megjelöléshez – a fennmaradó rész a kommunikációs, kulturális és érzelmi vagyon. A márkaértékmérés szakirodalma régóta hangsúlyozza, hogy a márka hozzájárulása a termék és a szervezet piaci értékéhez önállóan mérendő feladat, amelyhez a fogyasztói magatartás és észlelés elemzése is szükséges.³¹ A gyakorlatban a védjegy önálló jövedelemalapú értéke gyakran úgy állapítható meg, hogy a vállalat védjeggyel számolt jövedelemalapú értékéből kivonjuk azt az értéket, amelyet a védjegy elvesztése okozna – ez lényegében a *With-and-Without* módszer alkalmazása.³² Az értékelőnek ezért pontosan tisztában kell lennie azzal, mit kérdeztek tőle. A védjegy (a jogi oltalom) értékét, vagy a márka (a teljes kommunikációs vagyon) értékét? E két kérdés két különböző számot eredményez.

5. Gyakorlati következtetések és hazai vonatkozások

5.1. Hazai szabályozási kontextus

Magyarországon a szellemi alkotások vagyoni értékelése három normarendszer metszéspontjában történik. Egyrészt az IVS 2025 mint nemzetközi szakmai standard ajánl módszertant. Másrészt a Magyar Könyvvizsgálói Kamara értékelési standardjai adnak hazai szakmai keretet. Harmadrészt a NAV transzferár-szabályozása és az OECD-irányelvek határozzák meg az adózási szempontú értékelést. E három rendszer egymással nem mindig van teljes összhangban – és pontosan ebben a résben képződik a szakértői mozgástér, ahol egy felkészült értékelő különbséget tud tenni.

Az adózási dimenzió jelentőségét jól mutatja, hogy a 2023-tól megújult magyar transzferár-szabályozás az immateriális javakkal kapcsolatban kifejezetten új tartalmi elvárásokat fogalmaz meg. A dokumentációnak rendszerezett módon be kell mutatnia, hogy ki végzi az immateriális javakkal kapcsolatos úgynevezett DEMPE-funkciókat, azaz az immateriális javak kialakítását (*Development*), fejlesztését (*Enhancement*), fenntartását (*Maintenance*), védelmét (*Protection*) és hasznosítását (*Exploitation*), továbbá ki viseli az ezekhez kapcsolódó kockázatokat, és ki gyakorol felettük tényleges döntési és ellenőrzési jogkört.³³ E megköze-

31 A márkaérték önálló mérésének szükségességéről és a fogyasztói magatartás elemzésének szerepéről ld. a *Vezetéstudomány* hasábjain közölt korai hazai elemzést: Bauer, 1995, 73–77.

32 A védjegy önálló jövedelemalapú értékének a With-and-Without módszerrel történő meghatározásáról ld. Czoboly, 2009, 237.

33 A 2023-tól megújult magyar transzferár-szabályozás immateriális javakra vonatkozó, DEMPE-funkciókon alapuló elvárásairól ld. Deloitte, 2023; valamint az OECD transzferár irányelvek VI. fejezetét (ld. 10. lj.).

lítés a „tartalom elsődlegessége a formával szemben” elvét érvényesíti. A csoporton belüli licencstruktúrákat és jogdíjfizetéseket a tényleges gazdasági tartalom szerint kell megítélni, nem pusztán formai jogi alapon. Külön szabályozási figyelmet kapnak a „nehezen értékelhető immateriális javak”, amelyek esetében az átruházás időpontjában fennálló bizonytalanság miatt gyakran utólagos árkiigazítási mechanizmusokat alkalmaznak.³⁴

5.2. Az értékelői felelősség kérdése

Az IVS 2025 két szabványa különösen szigorú dokumentációs követelményeket vezet be. Az IVS 101 (*Scope of Work*) előírja, hogy az értékelőnek már a megbízás kezdetén pontosan rögzítenie kell az értékelés célját, az alkalmazandó értékfogalmat és a bemeneti adatok körét. Az IVS 105 (*Valuation Approaches and Methods*) pedig minden alkalmazott módszer indokolását megköveteli. Ha ezek hiányoznak, az értékelői jelentés szakmailag védhetetlen – függetlenül attól, hogy a számítások önmagukban helyesek-e.

Az értékelői felelősség jogi jelentősége akkor válik nyilvánvalóvá, amikor az értékelés egy jogvitában – például apportérték, bitorlási kártérítés vagy felszámolási vagyonerék körüli perben – bizonyítékként szolgál. A magyar szakirodalom régóta hangsúlyozza, hogy a szellemi alkotás tulajdonjogának értékelésekor különösen fontos, hogy az értékelő maximálisan tisztában legyen az összes jogi vonatkozással. A jogilag védett állapottal, a kiadói joggal, a licencekkel és a harmadik felet megillető igényekkel.³⁵ A jogi és a közgazdasági kompetencia tehát nem helyettesíti, hanem feltételezi egymást. Egy jogi szempontból hibás premisszára épített, közgazdaságilag kifogásoltan modell éppolyan használhatatlan, mint egy jogilag pontos, de közgazdaságilag megalapozatlan becslés.

5.3. Új típusú szellemi alkotások, a mesterséges intelligencia és az adatvagyon

A klasszikus értékelési módszertan évtizedeken át a szabadalom, a védjegy és a szerzői mű hármására épült. Mára azonban két új vagyontípus tört be a porondra, a mesterséges intelligencia modellek és a strukturált adatvagyon. Ezek jogi besorolása máig vitatott – részben szerzői mű, részben adatbázis-oltalom, részben know-how, részben pedig jogilag nevesítetlen érték. Az értékelési módszertan jelenleg láthatóan lemarad a technológiai realitás mögött.

A kérdés gyakorlati súlyát jól érzékelteti néhány nyitott dilemma. Egy nagy nyelvi modell mire tartható? A betanítási költség alapján – ami a költségalapú megközelítésnek felelne meg, de figyelmen kívül hagyná a jövőbeli hasznot? A piaci összehasonlítás alapján – ha egyáltalán létezne értelmezhető összehasonlító piac? A jövőbeli bevétel diszkontálása alapján – ha tudnánk, meddig marad releváns a modell egy ennyire gyorsan változó technológiai környezetben? A nemzetközi szakirodalomban már megjelentek a generatív mesterséges intelligenciára épülő, dinamikus adatvagyon-értékelési

34 A „nehezen értékelhető immateriális javak” (hard-to-value intangibles) szabályozásáról és az utólagos árkiigazítási mechanizmusokról, illetve a DAC6 jelentési kötelezettségről ld. Adó Online, 2021.

35 Az értékelő jogi vonatkozásokra kiterjedő körütekintési kötelezettségéről ld. Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala, 2013, 18–19.

modellek, valamint a gépi tanulási adathalmazok értékének mérésére szolgáló keretrendszerek, ám ezek egyelőre kísérleti jellegűek, és a jogi értékeléssel való összhangjuk kidolgozatlan.³⁶ Maga a mesterséges intelligencia mint értékelési eszköz is csak korlátozottan alkalmas az immateriális javak megítélésére, éppen azért, mert ezek értéke gyakran szubjektív, dinamikusan változó tényezőktől függ.³⁷

E kérdéskör a magánjogi felelősség oldaláról is élesen vetődik fel. A mesterséges intelligencia polgári jogi felelősségének dogmatikai megalapozása – például a veszélyes üzemi felelősség analógiájának vizsgálata – a hazai jogtudomány egyik élénken kutatott területe, amelynek eredményei az AI-alapú vagyontárgyak kockázatértékelésére is kihatnak.³⁸ Hasonlóképpen, a mesterséges intelligencia ökológiai lábnyoma és az ehhez kapcsolódó fenntarthatósági kockázatok – amelyek az ESG-szempontrú értékelés körébe tartoznak – egyre inkább a jogi és fogyasztóvédelmi elemzés tárgyát képezik.³⁹ Az adatvagyon és a mesterséges intelligencia értékelése tehát nem pusztán módszertani, hanem mélyen jogdogmatikai kérdés is, amelynek megnyugtató rendezése a következő évek szakmai diskurzusát fogja meghatározni.

6. Zárógondolatok

Fontosnak tartom elmondani, hogy a szellemi alkotás vagyoni értékelése nem szakmai monopólium. Sem a jogász egyedül, sem a közgazdász egyedül nem képes megalapozott eredményre jutni. Csak a két kompetencia tudatos összjátéka adhat szakmailag védhető választ. A jogi keret kijelöli, mit és milyen korlátok között lehet értékelni; a közgazdasági módszertan adja meg, hogyan. E két nézőpont elválasztása vagy összemosása egyaránt hibákhoz vezet.

Látnunk kell, hogy az IVS 2025 nem forradalmi módszertani átalakulást hozott, hanem a fegyelmezett dokumentációt és a feltevések átláthatóságát tette kötelezővé. A módszerek lényegében nem változtak – az értékelő felelőssége azonban megnőtt. A kontribúciós eszközkiadás kifejezett elismerése, a diszkontráta felépítésének átlátható dokumentálása és az ESG-kockázatok kötelező integrálása nem új technikák, hanem a régi technikák becsületes, ellenőrizhető alkalmazásának követelményei.

Meglátásom szerint a magyar gyakorlatban a legnagyobb tartalék nem új módszerek megtanulásában rejlik, hanem abban, hogy az értékelési célt és a választott

36 A generatív mesterséges intelligenciára épülő, dinamikus adatvagyon-értékelési modellekről ld. Tang, Liu és Liu, 2025; továbbá Domínguez Gil, Cabrero, Gea, Miguel-sin és Pacheco, 2024.

37 A mesterséges intelligencia mint értékelési eszköz korlátairól – tekintettel az immateriális javak értékének szubjektív, dinamikus jellegére – ld. Domínguez Gil, Cabrero, Gea, Miguel-sin és Pacheco, 2024.

38 A mesterséges intelligencia polgári jogi felelősségének dogmatikai megalapozásáról – az igazságügyi szolgáltatások kontextusában – ld. Király és Jandó, 2025a, 141–174.

39 A mesterséges intelligencia ökológiai lábnyomának fogyasztóvédelmi és jogi vonatkozásairól ld. Király és Jandó, 2025b. A deepfake-technológia rokon, személyiségi jogi vonatkozásairól ld. Halász, 2025, 770–773.

módszert tudatosan és átláthatóan dokumentáljuk. Ez a látszólag adminisztratív követelmény valójában az egész szakma minőségi ugrását hozhatja el, mert a védettség nem a számítás bonyolultságán, hanem a kiindulási feltevések megalapozottságán és nyomon követhetőségén múlik.

Végül állításaimat egyetlen, továbbgondolásra szánt kérdésben sűrítetjük össze, vagyis mit ér egy szabadalom, ha senki sem perli a bitorlóját? A kérdés provokatív, mégis a tanulmány lényegét tükrözi. A szellemi alkotás vagyoni értéke nem statikus tulajdonsága az alkotásnak, hanem dinamikus reláció a jogi oltalom, a piaci kereslet és az érvényesíthetőség között. Az értékelés feladata éppen az, hogy ezt a relációt – egy adott cél fényében – számszerűsíthetővé és ellenőrizhetővé tegye.

Irodalomjegyzék

- Adó Online (2021) *A transzferárazással kapcsolatos különös ismertetőjegyek a DAC6 szabályozásban (2. rész)*. Budapest: Wolters Kluwer.
- Bauer, A. (1995) 'A márka és a márkaérték', *Vezetéstudomány*, 26(10), 73–77.
- Czoboly, G. (2009) 'A szellemi vagyon értékelése és értékbecslésének módszerei', *Infokommunikáció és Jog*, 35(6), 233–239.
- Csécsy, Gy. (2020) 'A szellemi alkotások jogának szabályozási kérdései', *Debreceni Jogi Műhely*, 2020(3–4), 27–33.
- Deloitte (2023) *Felkészülés az új transzferár-előírásokra (4. rész)*. Budapest: Deloitte Magyarország.
- Domínguez Gil, S., Cabrero, A. S. J., Gea, A. S., Miguel-sin, P. és Pacheco, R. G. (2024) 'Towards Intangible Value Quantification: Scope, Limits and Shortages of AI applications', in Domenech, S., Rosalia Vicente, M. és de Pedraza, P. (szerk.) *Proceedings of CARMA 2024*. Valencia: Editorial Universitat Politècnica de València. DOI: 10.4995/carma2024.2024.17839.
- Georgiou, A. (2024) 'A Comparison of the Intangible Asset Related Standards, IAS 38, IVS 210 and ISA 620 Using Similarity Analysis', *Studia Universitatis Babeş-Bolyai Oeconomica*, 69(1), 1–20. DOI: 10.2478/subboec-2024-0010.
- Halász, Cs. (2025) 'A deepfake-technológia személyiségi jogi hatásai', *Magyar Jog*, 72(12), 770–773. DOI: 10.59851/mj.72.12.9.
- Hofmann, F. és Raue, B. (2024) 'Injunctions and damages for patent infringement under the UPCA: the role of proportionality – Part II: damages', *Journal of Intellectual Property Law & Practice*, 19(6), 471–482. DOI: 10.1093/jiplp/jpae039.
- Jalil, R. A., Sapri, M., Jamil, A. A., Fern, N. W. és Hamidi, N. (2026) 'Determination of a Specific Risk-Adjustment Rate for Intellectual Property Valuation According to Technology Readiness Level', *Planning Malaysia*, 24(40). DOI: 10.21837/pm.v24i40.1966.
- Király, L. és Jandó, T. (2025a) 'A Mesterséges Intelligencia ügyvédi szemszögből. A Mesterséges Intelligencia alapú technológiák hatása és felhasználási lehetőségeik az igazságügyi szolgáltatások területén', *Glossa Iuridica*, 12(3–4), 141–174. DOI: 10.55194/GI.2025.3-4.7.
- Király, L. és Jandó, T. (2025b) 'A mesterséges intelligencia ökológiai lábnyoma: kihívások és fenntartható megoldások fogyasztóvédelmi és jogi szempontból', *Magyar Jog*, 72(12). DOI: 10.59851/mj.72.12.10.

- Kovács, K. (2022) 'Szellemi alkotások kényszerértékesíthetősége', in Pogácsás, A. (szerk.) *Szellemi alkotások az ember szolgálatában – Tattay Levente emlékére*. Budapest: PPKE JÁK, 89–97.
- Mehta, S. (2025) 'The Future of Fair Value Accounting in a Digital Economy', *Shodh Sari*, 4(2). DOI: 10.59231/sari7828.
- Ocean Tomo (2020) *Intangible Asset Market Value Study*. Chicago: Ocean Tomo.
- OECD (2017) *Az OECD transzferár irányelvei a multinacionális vállalkozások és az adóhatóságok számára*. Paris: OECD Publishing.
- Pallavi, B. G. és Manas, M. N. (2025) 'Valuation of Trade Secrets in Mergers and Acquisitions: A Theoretical Model', *International Journal for Multidisciplinary Research*, 7(4). DOI: 10.36948/ijfmr.2025.v07i04.49916.
- Radauer, A., Bader, M., Searle, N. és Aplin, T. (2023) 'The Role of EU Trade Secrets Law in the Data Economy: An Empirical Analysis', *IIC – International Review of Intellectual Property and Competition Law*, 54(2023), 1303–1337. DOI: 10.1007/s40319-023-01325-8.
- Rubio, G., Manuel, C. és Pérez-Hernandez, F. (2016) 'Valuing brands under royalty relief methodology according to international accounting and valuation standards', *European Research on Management and Business Economics*, 22(1), 1–9. DOI: 10.1016/j.iemeen.2016.03.001.
- Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala (2013) *Szellemivagyon-értékelés a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatalában*. Budapest: SZTNH.
- Szilágyi, G. (2021) 'Fogyasztóvédelmi szempontok a szellemi alkotások területén', *Miskolci Jogi Szemle*, 16(1), 150–166. DOI: 10.32980/MJSz.2021.1.946.
- Tang, Y., Liu, Y. és Liu, T. (2025) 'Data asset valuation model based on generative artificial intelligence', *PLOS ONE*, 20(8). DOI: 10.1371/journal.pone.0328926.
- Wirtz, H. (2012) 'Valuation of Intellectual Property: A Review of Approaches and Methods', *International Journal of Business and Management*, 7(9), 40–48. DOI: 10.5539/ijbm.v7n9p40.
- Yücel, S. (2023) 'Examination of valuation provisions of intangible assets within international valuation standards in the context of fair value measurement', *PressAcademia Procedia*, 16(1), 1–6. DOI: 10.17261/pressacademia.2023.1665.